

PREMIS

Evaluering

Margrete Haugum

Tittel : PREMIS - EVALUERING

Forfatter : Margrete Haugum

Notat : Notat 2009:2

Prosjektnummer : 1825

ISSN : 0809-9634

Prosjektnavn : Følgeevaluering av PREMIS

Oppdragsgiver : Midt-Norsk Kompetansesenter for rusfaget

Prosjektleder : Margrete Haugum

Medarbeider :

Layout/redigering : Nina Solbakk

Referat : I notatet rapporteres resultater fra følgeevalueringen av rusforebyggingsprogrammet PREMIS.

Emneord : Organisering, rusforebygging, ungdommer, kjærlighet og grenser, flipover, skole

Dato : Februar 2009

Antall sider : 35

Pris : 50,-

Utgiver : Trøndelag Forskning og Utvikling AS
Postboks 2501, 7729 STEINKJER
telefon 74 13 46 60
telefaks 74 13 46 61

FORORD

Evaluering av rusforebyggingsprogrammet PREMIS er gjort på oppdrag fra programstyret for PREMIS med Midt-Norsk Kompetansesenter for rusfaget som administrativt ansvarlig. Evalueringen har hatt fokus på organiseringen, gjennomføringen og læringen fra programmet.

Trøndelag Forskning og Utvikling AS ved Margrete Haugum har fulgt programmet fra høsten 2006 og fram til avslutningen. Vi takker for samarbeidet med programstyret og Midt-Norsk Kompetansesenter for rusfaget og ikke minst alle de i kommunene som har vært med å bidratt til å belyse ulike forhold omkring PREMIS. Deltakernes entusiasme overfor deres daglige oppgaver har også smittet over på deres bidrag til evalueringen.

Trøndelag Forskning og Utvikling AS takker for et interessant og lærerikt oppdrag.

Steinkjer, februar 2009

Margrete Haugum
prosjektleder

INNHOOLD

	side
FORORD	i
INNHOOLD	iii
SAMMENDRAG	v
1. INNLEDNING	1
1.1 Bakgrunnen for PREMIS	1
1.2 Følgeevalueringen	1
1.3 Metodisk opplegg	1
2. PREMIS	3
2.1 Tiltakene i PREMIS	4
2.1.1 Kjærlighet og grenser	4
2.1.2 Flipover	4
2.1.3 Kjentmann	4
2.1.4 Ansvarlig vertskap	5
2.1.5 Fryspunkt	5
2.1.6 Unge og rus	5
2.1.7 Motiverende intervju	5
3. FØRSTE INTERVJURUNDE	7
4. ANDRE INTERVJURUNDE	13
4.1 Effekter av PREMIS	13
4.2 PREMIS opplegget	14
4.3 Noe unikt og suksessfullt	15
4.4 Kursendringer og fortsettelse	15
4.5 Kjærlighet og grenser	15
4.6 Flipover	16
4.7 Unge og rus	16
4.8 Andre tiltak og nye tiltak	16
4.9 Utfordringene	16
5. AVSLUTTENDE ERFARINGSSAMLING	19
5.1 Systematisering av arbeidet	19
5.2 Forankring	19
5.3 Veien videre	20
5.4 Andre momenter fra plenumsgjennomgangen	20
6. AVSLUTTENDE VURDERING	23
LITTERATUR	25
VEDLEGG 1: Spørsmål til avsluttende evaluering	26

SAMMENDRAG

PREMIS er et program for rusforebyggende samhandling i Nord-Trøndelag. PREMIS er forankret i Folkehelseplanen for Nord-Trøndelag 2005-2008. Midt-Norsk Kompetansesenter for rusfaget har vært prosjektkoordinator og de fire kommunene; Steinkjer, Leksvik/Mosvik, Grong og Namsos, ble invitert med inn i programmet ved oppstarten.

PREMIS er et program med noen faste overordnede elementer, mens de deltakende kommunene selv har fått organisere det lokale arbeidet og valgt rusforebyggende tiltak ut fra de lokale behov. Denne valgfriheten ble godt tatt i mot hos deltakerne. Deltakerne gir programkoordinatoren ros for faglig støtte og god oppfølging underveis i programmet.

I PREMIS har lokale PREMIS grupper i kommunene stått bak kartlegging av rusbildet, valgt tiltak, fått opplæring i tiltakene og satt tiltakene i verk. Denne evalueringen har hatt fokus på hvordan arbeidet med PREMIS har foregått i kommunene, for å høste erfaringer med denne arbeidsformen. Evalueringen har ikke hatt fokus på måling av effekter av tiltakene.

De lokale PREMIS gruppene har vært tverrfaglig og tverretatlig sammensatt. Dette har bidratt til å gi de involverte større innsikt, forståelse og respekt for hverandres arbeidssituasjoner. Flere har ønsket å involvere ungdommer i PREMIS arbeidet, men dette har vært vanskelig av flere årsaker. Løsningen kan være å møte ungdommene på deres arenaer.

Viktige suksesskriterier i PREMIS arbeidet har vært en god kommunal forankring, dvs. en forankring på ulike nivå i en kommune, både hos politikere og lærere. Dette har vært viktig for å få aksept for forebyggende tiltak. Kommunene har erfart at programmet har hjulpet dem til å rydde i tiltakene de har.

Skolene blir løftet fram som viktige i rusforebyggingsarbeidet. I skolene finnes ildsjeler som gir ekstra energi til PREMIS arbeidet, men samtidig oppleves det en kamp om elevenes tid i skolen. De kommunene som involverte skolene tidlig i arbeidet, ser ut til å ha kommet bedre i gang med tiltak som involverer skolene.

Deltakerne er veldig fornøyd med at PREMIS har bidratt med kompetanseheving til personer i kommunene. På denne måten har programmet en nytte ut over programperioden. Kompetansehevingen har vært knyttet til de rusforebyggende tiltakene som kommunene har valgt. Kommunenes erfaringer har vært at noen tiltak er enklere å iverksette enn andre, men kommunene har ambisjoner om å videreføre store deler av det de har lært.

PREMIS har satt spor etter seg på ulike måter. Det har ryddet i tiltak, styrket det tverrfaglige/tverretatlige samarbeidet, gitt kompetanseheving og ikke minst lagt et grunnlag for videre arbeid med rusforebygging.

1. INNLEDNING

PREMIS er et rusforebyggingsprogram. I dette kapitlet redegjøres det for bakgrunnen for PREMIS og følgeevalueringen. Videre presenteres opplegget for følgeevalueringen og den metodiske tilnærmingen.

1.1 Bakgrunnen for PREMIS

I Folkehelseplanen for Nord-Trøndelag 2005-2008, inngår et nytt programområde. Dette er forebygging av alkoholmisbruk blant ungdom. Programområdet har fått navnet PREMIS - rusforebyggende samhandling i Nord-Trøndelag. PREMIS har fokus på samhandling mellom flere aktører som inngår i partnerskapet som ligger til grunn for programmet. Det er utarbeidet en egen programplan for PREMIS og innholdet i PREMIS beskrives i kapittel 2.

1.2 Følgeevalueringen

Følgeevalueringen av PREMIS er i hovedsak rettet mot måten å gjennomføre slike programmer på. Det betyr at følgeevalueringen ikke berører effekten av de ulike rusforebyggende tiltakene som inngår i programmet. Følgeevalueringen har fokus på å finne fram til gode eksempler på hvordan slike programmer kan gjennomføres og hva som er hindringer for effektiv gjennomføring. Det rettes derfor søkelys på hvordan dette arbeidet organiseres og utføres.

Det overordnede formålet med evalueringen er underveis å utvikle PREMIS som program og ta vare på den kunnskapsutviklingen som skjer i programmet. Sentrale områder for kunnskapsutvikling er:

1. Bidra til kunnskapsdeling
2. Kartlegge utviklingen av handlingskompetanse. (hvilke spor programmet vil sette)
3. Å kartlegge betingelser for lokal kreativitet og utviklingsarbeid
4. Kartlegge forhold omkring prosessene som PREMIS igangsetter, spesielt med tanke på nettverksbygging, samarbeid og motstand, både på programgruppenivå og på tiltaksnivået. Et viktig forhold er ulike aktørers virkelighetsoppfatninger og erfaringsbakgrunn.
5. Programstyrets rolle, med fokus på hvilke nytte kommunene har, hvilken type hjelp og omfang av hjelp fra programmet opplever kommunene at de får.

1.3 Metodisk opplegg

Evalueringen er basert på intervjuer og deltakende observasjoner i lokale PREMIS grupper, deltakelse i fellessamlinger og deltakelse i programstyremøter. Under gis en kronologisk oversikt over forløpet i programmet.

20. og 21. mars 2006:	Oppstartssamling (Steinkjer og Leksvik/Mosvik)
6. juni 2006	Programstyremøte (initiering av evaluering)
13. og 14. juni 2006:	Skoen trykker seminar (Steinkjer og Leksvik/Mosvik)
22. august 2006:	Programstyremøte
Vinter 2006/07:	Oppstartsintervju med lokale PREMIS koordinatore eller lokale PREMIS-grupper
18. og 19. oktober 2006:	Oppstartssamling (Namsos og Grong)
13. og 14. desember 2006:	Skoen Trykker seminar
13. februar 2007:	Kunnskap og klokskapssamling
30. mai 2007:	Programstyremøte (presentasjon av første intervjurunde)
13. november 2007:	Kunnskap og klokskapssamling
28. mai 2008:	Programstyremøte (forberedelse til siste intervjurunde)
Høsten 2008:	Avslutningsintervju med lokale PREMIS koordinatore eller lokale PREMIS-grupper
29. oktober 2008:	Erfaringsseminar for alle PREMIS gruppene
8. desember 2008:	Erfaringskonferanse

I tillegg har de lokale PREMIS gruppene hatt sine møteserier.

Det er gjennomført et oppstartsintervju og et avslutningsintervju med koordinatorene i kommunen. I to tilfeller har intervjuet blitt gjennomført som en del av møte i den lokale PREMIS-gruppen. I tillegg har evaluator deltatt på flere av fellessamlingene i programmet. Evaluator har hatt ansvar for deler av erfaringsseminaret for alle PREMIS-gruppene. Evaluator har deltatt på flere av programstyremøtene.

2. PREMIS

Forebygging av alkoholmisbruk blant unge er et nytt programområde i Folkehelseplanen for Nord-Trøndelag 2005-2008. Dette nye programområdet har fått navnet PREMIS og er betegnelsen på rusforebyggende samhandling i Nord-Trøndelag. PREMIS er et samarbeid basert på partnerskap hvor ulike aktører med oppgaver innefor folkehelsearbeid og forebygging samarbeider om å utvikle det rusforebyggende arbeidet i Nord-Trøndelag.

Visjon i PREMIS er: Nord-Trøndelag skal være et fylke fritt for drikkepress, ungdomsfyll og narkotika.

PREMIS har følgende hovedmål for perioden 2005 – 2008.

1. Redusere forekomsten av ungdomsfyll
2. Heve debutalderen for bruk av alkohol
3. Redusere bruk av narkotika blant ungdom

I denne perioden er det rekruttert inn fire kommuner i PREMIS arbeidet, og de kommunene som deltar i PREMIS skal utarbeide sine delmål til disse felles hovedmålene.

PREMIS er et partnerskapsprogram. PREMIS styres av et programstyre med representanter fra partnerskapet. Følgende inngår i partnerskapet:

- Nord-Trøndelag Fylkeskommune
- Folkehelsekomiteen i Nord-Trøndelag
- Fylkesmannen i Nord-Trøndelag
- Midt-Norsk Kompetansesenter for rusfaget
- Kommunenes sentralforbund
- Nord-Trøndelag Barne- og ungdomsråd
- Helse Midt-Norge

Midt-Norsk Kompetansesenter for rusfaget ved Siri Haugland har vært programkoordinator. Kommunenes sentralforbund sin representant Oddveig Hegdahl har ledet programstyret.

PREMIS ble startet opp i 2005 ved at to kommuner ble rekruttert til å delta i programmet. Det var Steinkjer og Leksvik/Mosvik. I 2006 ble ytterligere to kommuner rekruttert inn. Det var Namsos og Grong. Leksvik og Mosvik deltok som en kommune blant annet fordi de allerede har kommunalt samarbeid. Leksvik/Mosvik samarbeidet betraktes som en enhet i PREMIS arbeidet og omtales som en av de fire deltakerne.

Programmet som kommunene startet på fulgte et mønster. Under er hovedelementene i programmet listet opp:

- Oppstartssamling
- ”Skoen trykker” samling
- Kartlegging, planlegging og utforming av programplaner i kommunene
- Kompetanseutvikling i forhold til kommunenes planer
- Fellessamlinger – erfaringsdeling

I programmet har kommunene selv organisert lokale PREMIS grupper, som har stått bak kartlegging, planlegging og utforming av egne programplaner. Kommunene har blitt presentert for en samling av tiltak og de har hatt muligheten til å velge mellom dem. Kartleggingsarbeidet har bidratt til å avdekke hvor ”skoen trykker” og kommunene har hatt muligheten til å velge tiltak som passer til de utfordringene som kom fram under kartleggingen.

Når kommunene så har valgt tiltak ble det igangsatt opplæring av personer fra kommunene. Etter endt opplæring ble tiltakene tatt i bruk i kommunene.

2.1 Tiltakene i PREMIS

Kommunene fikk presentert en rekke tiltak som de kunne velge mellom, for å løse de utfordringene som kartleggingen avdekket. Disse tiltakene er kort omtalt under.

2.1.1 Kjærlighet og grenser

Kjærlighet og grenser er et skoletiltak hvor foreldrene involveres. Målgruppen er barneskoleelever i alderen 10 til 14 år og deres foreldre. Kjærlighet og grenser er et undervisningsprogram for å forebygge bruk av alkohol, tobakk og narkotika blant ungdom. En sentral del av kjærlighet og grenser er å involvere foreldrene og styrke familienes kompetanse om rus.

2.1.2 Flipover

Flipover er et barnevernstiltak, men hvor flere involveres. Målgruppen for tiltaket er ungdommer i alderen 13-18 år som er i risikozonen. Tiltaket skal forhindre en uheldig utvikling i forhold til rus og kriminalitet. En sentral del av tiltaket er å mobilisere ungdommens egne ressurser og nettverket rundt ungdommen, samt å være handlingsorientert og løsningsfokuset.

2.1.3 Kjentmann

Kjentmann er et skoletiltak og målgruppen er ungdom. Opplegget går ut på at skolen skal ha en kjentmann som kan samle og øke kompetansen innenfor rusforebygging. Gjennom økt kompetanse og gode samarbeidsstrukturer skal vedkommende bidra til å fange opp elever med rusproblemer. Tiltaket omfatter både det å oppdage og se rusmisbrukende elever og kommunisere og samtale om rus.

2.1.4 Ansvarlig vertskap

Ansvarlig vertskap er et tiltak rettet mot uteliv og serveringssteder. Målgruppen for tiltaket er ansatte ved serveringsstedene. Ansvarlig vertskap er kompetanseheving for å forebygge overskjenking og rusrelatert vold, samt å øke serveringspersonalets evne til å håndtere konfliktsituasjoner. Som en del av tiltaket utarbeider deltakerne retningslinjer for ansvarsfull alkoholserving.

2.1.5 Fryspunkt

Fryspunkt er et skoletiltak og målgruppen er elever i videregående skole. Det er et nettbasert undervisningsprogram for videregående skole for å bevisstgjøre ungdom på egen og andres bruk av alkohol. Tanken er at tiltaket skal senke terskelen for å ha en åpen og ærlig dialog om rus.

2.1.6 Unge og rus

Unge og rus er et skoletiltak og målgruppen er ungdomsskoleelever og deres foreldre. Det inngår et undervisningsopplegg i skolen og foreldremøter. Fokuset er på debutalder og alkoholforventninger.

2.1.7 Motiverende intervju

Motiverende intervju er en samtale som et ledd i endringsarbeid for å redusere rusbruk hos unge, voksne, gravide og foreldre med belastet rusbruk. Tiltaket kan brukes i ulike sammenhenger og kjennetegnes ved at det er fokus på klienten, men rådgiverstyrt. Hensikten er å fremme adferdsendring.

3. FØRSTE INTERVJURUNDE

I forbindelse med oppstarten av PREMIS arbeidet i kommunene ble den første intervjurunden gjennomført. Denne første intervjurunden hadde fokus på hvordan kommunene hadde kommet i gang med arbeidet og tankene om PREMIS arbeidet framover.

Under gjengis presentasjonen av resultatene fra den første intervjurunden.

PREMIS

Om arbeidet ute i kommunene

Presentasjon 30. mai 2007

Margrete Haugum

Oppstart

Flere var nølende i starten – ”nok et prosjekt”. Derfor har den innsalgsjobben som Siri gjorde i starten vært viktig for det videre arbeidet.

Eks Leksvik/Mosvik – initiativ fra skolene i forkant av henvendelse fra MNK

Forankret i kommunene, behandlet i formannskap/ kommunestyrene. Mer eller mindre bra forankret hos de som er involvert i gruppene.

Organisering

L/M – Trine Berg Fines – sosialtjenesten

Namsos – Marit Brøndbo – forebyggingsrådgiver

Grong – Lena Krane – sosialtjenesten

Steinkjer – Bjørn Gunnar Ericsson –

I alle kommunene finnes SLT-grupper. (samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak). SLT og Premis er delvis eller helt overlappende.

Alle har representanter fra: sosialtjenesten,
barnevern, helsesøster

I tillegg:

Politi (Namsos og Grong)

Skole (L/M, Steinkjer)

Ungdomsklubb/- arbeidere (Namsos, Grong,
Steinkjer)

Koordinator for Psykisk helse (L/M)

Leder i ungdomsrådet (L/M, Grong)

Politiker (Grong)

I Namsos har man bevist bygd nettverk til andre
aktuelle rundt Premis-gruppa

Forventninger

Få gjort en kartlegging

Få ryddet i de tiltakene vi har

Kunnskapsheving

Styrke tverrsektorielt arbeid

Kvalitetssikre tiltak

Finne fram til tiltak som kan brukes over lengre tid

Få effekt i foreldregruppa

Få fast stilling innenfor forebyggende arbeid

Heve debutalderen

Fange opp de som er i risikozonen

Status hos kommunene

I kommunene har de ulike forebyggende tiltak som de ikke er kjempefornøyd med av ulike årsaker. Noe er utgått på dato, andre mangler entusiasme og noe blir gjennomført på gammel vane uten å være gjennomtenkt.

PREMIS har bidratt til et kritisk blikk på det man har arbeidet med som en selvfølge i flere år.

Forebyggende arbeid sliter med lav status i en stram kommuneøkonomi. Flere av koordinatorene er opptatt av tid til arbeidet og synliggjøring gjennom stillingsandeler. Eks Namsos har to forebyggingsrådgivere med ingen "må"-oppgaver.

Valgte tiltak

L/M	Kjærlighet og grenser	Flip over	
Steinkjer	Kjærlighet og grenser	Flip over	
Grong	Kjærlighet og grenser	Flip over	(Motiverende intervju)
Namsos	Unge og rus	Flip over	Jente gruppe

Dette er bra!

MNK og spesielt Siri sin oppfølging blir trukket fra av flere – ”hjelpsom og interessert”

Det faglige påfyllet som Premis bringer med seg blir høgt verdsatt (det er et behov)

Viktig med koordinatorene som føler ansvaret, og kan håndtere Premis og det tverrsektorielle arbeidet

Det ta kommunene opplever frihet til å velge tiltak er positivt i forhold til at de pålegges tiltak. Dette gjør også at de må innta et aktivt forhold til ulike tiltak.

De aller fleste koordinatorene er veldig entusiastisk og interessert i arbeidet.

Koblingen til SLT er positiv, har allerede åpnet opp for samarbeidet

Utfordringer

Bringer Premis med seg motetiltak?

Tverrsektorielt arbeid er krevende

Det kan være krevende å arbeide mot skolene. Ulikt antall skoler å forholde seg til (4 til 18 skoler) Byen prioriteres.

Den vanskelig dialogen med foreldregruppa. (mange kan forstå rusforebygging som avhold, fokus rus berører de voksnes holdninger og vaner)

4. ANDRE INTERVJURUNDE

Andre intervjurunde er gjennomført på slutten av PREMIS perioden, høsten 2008. I tre av kommunene er de lokale koordinatorene intervjuet, mens det fjerde intervjuet ble lagt inn i et møte i den lokale PREMIS gruppa. Resultatene fra denne andre intervjurunden er ikke eksplisitt presentert for programstyret.

Tematikken for den andre intervjurunden ble diskutert med programstyret i møtet 30. mai 2008. Programstyret var opptatt av resultater fra programmet, tanker om videreføring, er det noe unikt ved programmet, utfordringer, programkoordinatoren og hva som må til i fortsettelsen. I tillegg til programstyrets ønsker ble det i intervjuene lagt vekt på å finne kritiske elementer og suksesskriterier for et slikt program, samt å finne ut hvilke erfaringer kommunene har gjort underveis.

4.1 Effekter av PREMIS

En effekt som deltakerne opplever som viktig er at de som jobber med ungdommer har blitt kjent med hverandre på tvers av etatene og at man har fått mer innblikk i hverandres hverdag. En kommune påpeker at PREMIS har bidratt til å endre måten de jobber på og at dette oppfattes som bra. De lokale koordinatorene påpeker at de har lært mye underveis. I en kommune er man bevisst på at man i PREMIS arbeidet har funnet fram til ildsjeler som har en egen drivkraft for å arbeide med PREMIS tiltak, noe som gjøre at sjansen for å lykkes øker. I et tilfelle har PREMIS bidratt til at en kommune har fått en egen ungdomsenhet.

Flere av deltakerne påpeker at de har fått ryddet på et område med ulike tiltak. Dette har ført til at noen har kuttet ut noen tiltak i motsetning til den tendensen at man legger nye tiltak oppå gamle og får ressursmangel. For en kommune har PREMIS bidratt til at de har begynt å få oversikt over et uoversiktlig område. En var usikker på muligheten til å kjøre like opplegg for alle skoler i en kommune.

PREMIS har bidratt til å sette en dagsorden i kommunene, og forankringen i kommunene og hos politikerne har gitt en aksept for arbeidet. Forebyggende arbeid er vanskelig å måle og har derfor lett for å bli nedprioritert. I en kommune har en politiker sittet i den lokale PREMIS gruppa. Dette har vært spennende og utfordrende at noen utenfra har bidratt. Det har også bidratt til en kanal mot kommunepolitikere.

Skolene har en viktig rolle i PREMIS arbeidet. I de ulike kommunene har skolene vært involvert i ulik grad. Der de ikke har vært med fra starten av har de blitt dratt med inn i arbeidet etter hvert. Dette gjelder spesielt ungdomsskolen, men man har også sett behovet for å ha med videregående skole. Det ble uttrykt at det er spennende å utfordre skolene på eierskap til det arbeidet PREMIS representerer. Alle kommunene er MOT kommuner og forholdet til MOT har vært litt ulikt. I et tilfelle opplevde man at MOT og PREMIS utfylte hverandre, i et annet tilfelle overtok PREMIS noe av den rollen MOT hadde.

De lokale PREMIS koordinatorene er veldig tilfreds med at PREMIS har bidratt med kompetanseheving. På denne måten opplever kommunene at det blir noe igjen etter at prosjektet er over. En lokal koordinator uttrykker at det er råflott å kunne velge kurs og opplegg på øverste hylle. Det faglige påfyllet underveis i programmet har gitt deltakerne en felles forståelse og fokus, og kontakten med fagfolk har vært nyttig.

Organiseringa av de lokale PREMIS gruppene har variert litt i programperioden. I noen kommuner har de vært veldig stabile, mens de i andre kommuner har opplevd store utskiftinger. Utskiftingene skyldes delvis jobbskifte og omorganiseringer. De som i starten hadde med ungdomsrepresentanter har mistet dem underveis. Dette diskuteres nærmere under utfordringer. Flere av de lokale gruppene har sett at de har hatt behov for å ha med representanter fra andre etater inn i PREMIS gruppa. I noen tilfeller har disse blitt tatt inn, men samtidig har det vært viktig å være med fra starten av. PREMIS gruppene har vært relativt store, og en størrelse på 6-8 personer ble av en koordinator oppfattet som gunstig, men hvis man ble over 10 personer ble det uhåndterlig.

I kommunene har PREMIS arbeidet vært nært knyttet til SLT gruppene (Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak). I et tilfelle er PREMIS og SLT sammenfallende, mens i en annen kommune er PREMIS en undergruppe av SLT. Underveis i arbeidet har de lokale PREMIS gruppene fått ulike undergrupper av ressurspersoner for de ulike tiltakene.

4.2 PREMIS opplegget

De lokale koordinatorene har mange godord om opplegget rundt PREMIS. Ingen har uttrykt at de angrer på at de ble med, snarere tvert imot. PREMIS har altså ikke blitt ”ennå et program”.

Friheten til å velge tiltak som kommunene selv føler passer til sine utfordringer har gitt dem et lokalt eierskap til tiltakene. Kommunene har satt stor pris på den faglige oppdateringen som har inngått i PREMIS. Deltakerne synes det har vært en fin balanse med samlinger og direkte oppfølging. PREMIS sin hjemmeside har også vært til nytte for kommunene.

Ordningen med programkoordinator og programkoordinatorens oppfølging av arbeidet i kommunene er kommunene godt tilfreds med. Spesielt trekkes programkoordinatoren sin faglighet, ryddighet og hjelpsomhet fram som viktig. Hun oppleves som en pådriver, som maser på en måte som gjør at man ikke blir stilt til veggs, fordi hun viser respekt for den arbeidssituasjonen som mange i kommunene har. En koordinator sa at de betraktet Siri som ”en av oss”. Hennes væremåte har inspirert kommunene til å være kreative og hun har vært en viktig dialogpartner.

4.3 Noe unikt og suksessfullt

Noe av det som trekkes fram som unikt med PREMIS er at man har fått oppfølging over lang tid og at man i tillegg har hatt følelsen av å være med på noe spesielt.

Noe av suksessen kan skyldes at man har hatt en strukturert prosess med frihet til å velge innhold. Stor takhøyde for fleksibilitet og valgfrihet har vært viktig. I tillegg trekkes det fram at PREMIS har engasjert flinke folk og at mye av det forebyggende arbeidet er personavhengig.

4.4 Kursendringer og fortsettelse

Koordinatorerne har ingen vesentlige innspill når de blir spurt om hva de ville gjort annerledes hvis de startet på nytt, og ingen av dem var betenkt på å starte på nytt. Flere ville ha involvert skolene i større grad og brukt mer tid blant annet inn mot skolene og holdt et stødigere fokus. Noen føler at de ikke har lyktes helt med å få satt ut i live de tiltakene de har valgt.

Selv om PREMIS programmet avsluttes ved utgangen av 2008 har alle koordinatorerne tanker om en videreføring i en eller annen form. Flere vil beholde den lokale PREMIS gruppen i større eller mindre grad koblet til SLT-gruppen. I tillegg vil det i kommunene finnes ressurspersoner og ressursgrupper som har kompetanse på å gjennomføre tiltak.

Som et ledd i PREMIS arbeidet har Steinkjer kommune laget en forebyggingsplan. Forebyggingsplanen har bidratt med å rydde i tiltakene og forankre de nye tiltakene politisk.

Mye tyder på at PREMIS arbeidet har gitt noen permanente endringer i måten kommunene jobber med forebyggende arbeid på. I tillegg har nye samarbeidsmønstre og gjensidig kunnskap om ulike etater vokst fram.

En kommune ønsker seg i fortsettelsen en fast ungdomsundersøkelse som gjentas med jevne mellomrom, som grunnlag for forebyggende arbeid rettet mot ungdom.

4.5 Kjærlighet og grenser

Kjærlighet og grenser er valgt som tiltak i tre av kommunene. Dette tiltaket synes å ha kommet på plass og kommunene kan vise til flere gjennomkjøringer og at flere har fått opplæring i å gjennomføre kjærlighet og grenser. Kommunene har opplevd at kjærlighet og grenser er enkelt å bruke og at det har fungert som et lim i foreldregruppa. I en kommune har tiltaket fått et godt rykte som sprer seg. Det er både vilje og interesse til videreføring. Noen ønsker å etablere kjærlighet og grenser som et fast opplegg. En kommune presiserer at kjærlighet og grenser må erfares – først da kan det bli ordinært i skolene. Fra en kommune refererer de til at gjennomføringen av

kjærlighet og grenser er løst på ulike måter, og at det må være slik. Det understrekes at det er viktig å ha en god dialog med skolene for å sikre en god gjennomføring.

4.6 Flipover

Alle kommunene har valgt flipover, og har hatt ulike erfaringer. En kommune følte at de hadde bommet på gjennomføringen av flipover, mens en annen kommune har kjørt flere saker. De understreker behovet for å ha et fagteam/fagnettverk for å gjennomføre flipover. Flipover synes å være vanskeligere å komme i gang med enn kjærlighet og grenser. Flipover har en innføringstid. En av årsakene kan være at det er litt uklart hvem som kan/ bør ha initiativet til å sette i gang saker. Et sted er det knyttet til barnevernet, mens et annet sted tar miljøterapeuter i skolen initiativet til å opprette saker. I en kommune ser man på muligheten for å utvikle en light versjon av flipover og en annen kommune snakker om å videreføre elementer fra flipover.

4.7 Unge og rus

En kommune har valgt unge og rus. Kommunen har gjort ulike erfaringer med de skolene hvor det er gjennomført. Tiltaket ble gjennomført på 7. klassetrinn, mens det egentlig er utviklet for 8. klasse trinn. Det er behov for kontinuerlig opplæring for å gjennomføre unge og rus. Kommunen er usikker på om unge og rus er et supplement eller alternativ til kjærlighet og grenser, og om skolene skal ha frihet til å velge.

4.8 Andre tiltak og nye tiltak

Noen kommuner valgte også motiverende intervju, men valgte ikke å gå videre med dette tiltaket.

Underveis i programmet har det dukket opp andre forebyggende tiltak, utviklet av ressurspersoner i kommunene (skolene). I Namsos finnes det et jentegruppetiltak og i Leksvik har en lærer på skolen utviklet et systematisk opplegg for forebyggende arbeid knyttet til overganger i grunnskolen, ved skolestart, overgang til mellomtrinn og overgang til ungdomstrinn. Det at man har funnet fram til disse tiltakene og i større eller mindre grad har tatt dem inn i PREMIS arbeidet viser at PREMIS har vært fleksibelt og i tillegg stimulert til engasjement lokalt.

Gjennom PREMIS ble jentegruppetiltaket løftet fram og prosjektet fikk kr 250 000 fra Helsedirektoratet.

4.9 Utfordringene

Underveis i PREMIS arbeidet har kommunene støtt på noen utfordringer. En av utfordringene er knyttet til å få innpass i skolene og deres hverdag. Skolene ser ut til å ha en stram tidsplan og ønsker minst mulig ”forstyrrelser”. Gjennomføring av rus-

forebyggingstiltak i skolene må være forankret hos ledelsen i kommunene på ulike nivå og rektorene ved hver enkelt skole er viktige støttespillere. Denne utfordringen har kommunene møtt i forbindelse med gjennomføringen av kjærlighet og grenser.

En annen utfordring er å involvere ungdommene. I flere av kommunene er dette veldig ønskelig, men man ser at det ikke er enkelt å få til i praksis. En sak er at det er utskifting av ungdomsrepresentanter nesten hvert år. Et annet forhold er at ungdomsrepresentantene synes det er utfordrende å møte en gruppe med fagfolk. Et tredje forhold er at ungdommene synes det er tungt å representere en stor ungdomsgruppe. Et fjerde forhold kan være at ungdommene synes det er vanskelig å arbeide med rusproblematikk. En måte å angripe utfordringen med involvering av ungdommene kan være å lete etter nye arenaer for samhandling. Kanskje må fagpersonene ut å møte grupper av ungdommer og møte ungdommene på deres arena. Det kan gjøre at ungdommene føler seg tryggere og dermed kan bidra i større grad.

Det blir også trukket fram som en utfordring å få en forståelse i kommunene for behovet for felles tiltak. Dette er utfordrende fordi det involverer flere etater både i og utenfor det kommunale systemet. En annen utfordring er å få til varige ordninger og tiltak. De lokale koordinatorene ser verdien av å være pådrivere og skulle gjerne hatt mer tid til å være pådrivere for rusforebygging.

5. AVSLUTTENDE ERFARINGSSAMLING

Underveis i programmet er det avholdt flere erfaringsamlinger for de deltagende kommunene. I slutten av programmet ble det gjennomført en erfaringsamling som også skulle gi innspill til evalueringen av programmet.

I erfaringsamlingen var det en plenumsgjennomgang og et gruppearbeid hvor deltakerne hadde muligheten til å fordype seg i et tema. Plenumsgjennomgangen presenteres til slutt i dette kapitlet.

I etterkant av siste intervjurunde var det noen tema som skilte seg ut som aktuelle å ta opp i den avsluttende erfaringsamlingen, men det ble bestemt at deltakerne selv skulle få velge tema de ønsket å ta opp. Deltakerne på erfaringsamlingen ble bedt om å skrive ned de temaene de ønsket å diskutere på en lapp¹. Etterpå ble alle lappene gjennomgått og systematisert. Det endte opp med tre grupper med temaene:

- Systematisering av arbeidet
- Forankring hos de som er involvert i dette arbeidet
- Veien videre – når programmet er slutt

Disse tre temaene ble behandlet i hver sin gruppe. Gruppene ble bedt om å drøfte temaene i forhold til noen konkrete spørsmål. Disse spørsmålene finnes i vedlegg 1. Resultatene fra diskusjonene er oppsummert under.

5.1 Systematisering av arbeidet

Gruppen konkretiserte dette temaet til å handle om å lage en konkret ”handlingsplan” for rusforebyggende arbeid i kommunen. Kloge grep i den forbindelse er tverrfaglighet. Det presiseres at det er viktig å få med lærere/førskolelærere på laget.

Gruppen så problemer med at man ikke har en felles plattform eller forståelse for forebyggende arbeid blant de som jobber med barn og unge i kommunen. Det er viktig med en felles plan som ikke er avhengig av den enkelte lærer.

5.2 Forankring

Gruppen konkretiserte dette temaet til hvordan få skolene til å forstå at metodene er nyttige inn i skolehverdagen. Kloge grep i den forbindelse er en tydelig styring fra

---

¹ På lappene stod det: Hvordan få til forankring av tiltak, -ledelse, - grasrot. Hvordan sikre PREMIS etter at programperioden er over? Positive ringvirkninger av programmet. Hvordan kan ”kjærighet og grenser” best selges til foreldre? Hvordan sikre veien videre for ”kjærighet og grenser” i en så stor kommune, bygd vs by. Hvordan sikre kontinuitet og vegen videre? Bruke ny kunnskap videre. Få mer frivillighet inn i kommunal jobbing. Hvordan få skolene til å være mer deltagende i programmer som ”unge og rus” og ”kjærighet og grenser”. Systematisering av forebyggende rusarbeid. Hvordan få metodene politisk forankret i hver enkelt kommune? Veien å gå videre.

toppen (oppvekstsjefen). Man ser at noen skoler får til alt, andre får ikke til noe. Det er viktig at skolen (les: lærerne) blir med i planarbeidet slik at de får et eierforhold til det som skal skje. Den gode lærdommen er at det fungerer i de enhetene hvor man har lært, og hele miljøet drar fordeler av bruken av metoden.

Problemene knyttet til forankring er å få "fotfolket" til å gripe metoden og skjønne viktigheten av den for sine elever. Tidsperspektivet er også et problem og mange glemmer seg bak at ting tar for mye tid. Det er også forskjell på bygd og by samt størrelsen på skolene.

5.3 Veien videre

Denne gruppen hadde fokus på hvordan man kan sikre en fortsettelse, for det bør være interessant å investere noen timer på rusforebygging.

De gode sidene ved PREMIS er at man har klart å skape en bevissthet fra både politisk og administrativ ledelse. En annen god side som trekkes fram er at mange får et eierforhold til tiltaket gjennom opplæring. Den tredje gode siden er den helhetlige tilnærmingen hvor både politi, ungdomstjeneste, rustjeneste, helsetjeneste og skole jobber sammen med felles oppgaver.

En del av den gode lærdommen er at man kan lære av hverandre i egen kommune, men også læring mellom de kommunene som deltar i PREMIS. Erfaringsutveksling og bruke hverandres kompetanse har vært nyttig.

Problemet knyttet til veien videre er ressurser, både i form av personer, tid og penger. Både kommunene og staten har små ressurser.

En god lærdom av problemene er å ta med et vidt spekter av folk på planleggingen. Man må ned på grasrota for å selge inn tiltakene og ikke la lærerne bestemme hva foreldrene har tid til.

5.4 Andre momenter fra plenumsgjennomgangen

I denne plenumsgjennomgangen kom det noen innspill til evalueringen som kan supplere evalueringen i gruppene. Det kan være slik at de momentene som ble trukket fram i plenum er de momentene som opplevdes som vesentlige for programmets suksess.

Støtten fra programkoordinatoren blir trukket fram som helt uunnværlig. Dette har handlet både om personlige og faglige egenskaper. Spesielt det at Midt-Norsk Kompetansesenter for rusfag har hatt programkoordinatoren, har bidratt til å gi programmet autoritet.

Selv om mange av deltakerne i PREMIS var litt lunken til ”nok et nytt program” da PREMIS startet, så var de ikke glad for at programmet nå var ved veis ende. Dette forteller at PREMIS arbeidet har hatt en verdi for de involverte i kommunene. Noe av dette kan relateres til at de har fått ryddet i de forebyggende tiltakene og kanskje kan noe relateres til økt samarbeidet på tvers av etater og opplevelsen av felles nytte.

6. AVSLUTTENDE VURDERING

Det rusforebyggende programmet PREMIS er gjennomført i fire¹ kommuner i Nord-Trøndelag i perioden 2005-2008. PREMIS har vært ledet av et programstyre og Midt-Norsk Kompetansesenter for rusfaget har vært programkoordinator.

Evalueringen har ikke hatt fokus på effekten av tiltakene, men på gjennomføringen av programmet. Gjennomføringen av PREMIS har fulgt en forhåndsoppsatt plan som deltakerne gir gode tilbakemeldinger på. Oppfølging og faglig støtte fra programkoordinatoren trekkes fram som en vesentlig suksess for PREMIS.

De deltakende kommunene har selv organisert arbeidet lokalt. Viktige deler av denne organiseringen har vært politisk forankring og en bredt sammensatt lokal PREMIS gruppe. Underveis har kommunene erfart at forankring i skolen er viktig for arbeidet som berører skolene. Kommunene har selv valgt hvilke tiltak de ønsket å sette i verk ut fra de lokale utfordringene. Denne valgfriheten har kommunene opplevd som svært bra.

Det tverretatlige samarbeidet lokalt har vært positivt og man har lært hverandre bedre å kjenne og fått en større forståelse og respekt for hverandres arbeidssituasjon. PREMIS arbeidet har også ført til at man lokalt har fått en gjennomgang og rydding i rusforebyggende arbeid.

Opplæringen i ulike rusforebyggende tiltak har kommunene satt stor pris på. De opplever at kompetansehevingen er noe som blir igjen i kommunen og en viktig sideeffekt av PREMIS. Et annet interessant funn er at det ble funnet lokale tiltak som er utviklet av ildsjeler i skolen. Disse tiltakene kan kanskje videreutvikles. PREMIS har også bidratt til å finne ildsjeler, spesielt i skolene, som er viktige for å holde fokus på rusforebygging framover.

PREMIS har satt spor etter seg på ulike måter. Det har ryddet i tiltak, styrket det tverrfaglige/tverretatlige samarbeidet, gitt kompetanseheving og ikke minst lagt et grunnlag for videre arbeid med rusforebygging.

---

¹ Samarbeidet mellom Leksvik og Mosvik kommuner er i PREMIS betraktet som en deltakende kommune.

LITTERATUR

Folkehelseplan for Nord-Trøndelag 2005-2008. Om styrking, utvikling og organisering av folkehelsearbeidet. Folkehelsekomitèen.

VEDLEGG 1: Spørsmål til avsluttende evaluering

Tema i gruppen:	
Deltakere:	
Konkretiser tema dere diskuterer	
Trekk fram de gode sidene – smarte løsninger – kloke grep	
Hva er den gode lærdommen?	
Hvilke problemer er forbundet med temaet?	
Hvorfor oppstod problemene?	

Hvordan ble problemene løst?	
Ville dere ha løst problemene på en annen måte nå?	
Hva er den gode lærdommen av problemene?	
Har dere andre tilbakemeldinger dere ikke har fått gitt uttrykk for?	